

Op. Бабій

ЖИМБА

нолу

diasporiana.org.ua

ОЛ. БАБИЙ

Ж Н И В А

ПОЕМИ

Авгсбург, 1946

Alexander Babij:
„THE HARVEST“
The Ukrainian poems.

Друкарня Дмитра Сажнина, Авґсбург.

Ж Н И В А

Василеві Софр. Левицькому
присвячую

Схилилось спіле вже колосся...
Скрізь тиша. Вітер втих, ушух,
Пшениця жде, жита мов просять
Небес безхмарних: — Дай дощу! —

Тремтять перлини рос на нивах,
На стеблах зілля, шовках трав.
Майнув вітрець — на збіжжя **гривах**,
На гарфі гимни жнив заграв.

І тиша знов німа, сонлива.
Угору линучи з низин,
Співає жайворон, що в жнива
Щасливий він і селянин.

Той жайворон — дух піль **плодючих**,
Поет всіх жнив і **косовиць**,
Закоханий в квітках **пахучих**,
В ланах пшеничних **без границь**.

Він вчить нас вільним співом, **летом**
До сонця брами від ріллі:
— **Як** прагнеш **бути** співцем, **поетом**,
Здіймись до неба від землі! —

Вже хлібороб іде на поле,
Веселий, **гордий**, **наче цар**.
Перехристився, **Бога** **молить**,
Глядить на сонця **схід** — **косар**.

Розвіяв вітер буйний волос...
Цілує сонце сталь коси...
Уста так шепчуть, як і колос:
— Отче наш, іже єси!...

Виблискують серпи в долині,
І дзвонять коси нагорі —
Дзвіночки і волошки сині
В покоси впали здовж доріг.

Вже червоніють на загоні
Не тільки маки, квіточки,
А й жниць — дівиць хустки червоні,
Вишивані їх сорочки.

Сміється сонце ясне, тепле,
Зцілює смаглявість лиць —
У косаря, що косу клепле
Побіля кіп і край копиць.

А схилені женці жнуть далі.
Як жваво жнуть серпи сталльні
Колосся, братчики зів'ялі,
Бадилля, стебла бур'янів.

Схиляються із тихим шумом,
Із шелестами зілля й цвіт,
Спадають з докором і сумом
На стернища, на женців слід.

І ось лежать на перевеслах
Вже жмені жита здовж лану,
Серпи немов на хвилях весла
Сколихують піль тишину.

І жнуть і жнуть достиглий колос,
Що мов з переляку тремтить;
Дівчата й хлопці знов півколом
Идуть далі схилені, й за мить

Підносять вгору в жменях жито,
Кладуть, втирають піт з чола;
— Коби вітрець дихнув, коби то
Хоч прохолода ще була! —

І легіт прилетів, прилинув,
Принісши пахощі квіток
Із сіножаті, ген з долини,
Де спить заквітчано ставок.

Де між лататтям серед троці
І білих водяних лелій
Віщує хтось, що буде дощик:
Це кумкають жабки малі.

А ластівки летять все нижче,
Аж перами превжавих крил
Торкаються трави й стернища
І з конопель стрясають пил.

Десь перепел, мов сторож поля
Дає родині гасло, клич,
Що вороги йдуть, не дозволять
Вганять житами в день і в ніч.

Було так мило і так тихо
У комишах, в своїм гнізді,
Тепер втікай від згуби й лиха,
Жий на вигнанні, у біді.

Серед пісків десь під горою,
Де бур'яни самі й вівси.
Нема пташні ніде спокою
У ці страшні, сумні часи.

Втікає перепел, бо чує
Розмови, бренькоти серпів,
Коса не добре теж віщує
Для перепілки зза кущів.

Не буде гнізд, ні тіні в спеці,
Та щож? Людина, пташка, звір
Жить мусять вічно в небезпеці,
Напружить волю, слух і зір,

Буть обережним, де зневага
Чи смерть нам грозить на путях;
Лиш хитрість, міць або відвага
Рятує нам наш скарб життя.

Тому втікає перепілка,
Як люди на війні з села,
Та й знов біда, бо десь сопілка
Заграла біля джерела.

Пастух, хлоп'ятко босоноге
Писклята може взять собі;
Втомилась пташечка небога
У життєвій тій боротьбі.

Присіла, дивиться, як зайчик
Пробіг і зник в чагарнику.
Прилігши на узлісся крайчик,
Він думку думає важку —

Де спатиме, де їсти буде,
Коли не стане конюшин:
— Як збіжжя вже пожнуть всі **люде**,
Тоді гризи листок один

І корінці, чи бігай ввечір
В село, в сади, де жде сто псів,
Де повно злоби, ворожнечі —
Ще більше, як серед лісів.

Поглянувши на женців злісно,
Подумав зайчик молодий:
— На світі зайцям жити тісно,
Нащо на світі ще й людей?

Потрібні в світі зілля й трави,
Пташки, капуста, ячмена,
Та непотрібний звір лукавий,
Людина люта і страшна!

Без неї так було б спокійно
На Божім світі, у лісах,
А люди все провадять війни,
Ліс нищать, жито жнуть в полях...

І знову тихо — як у храмі,
Бо вся природа — Божий храм,
Лиш золотими колосками
Жита поклони б'ють вітрам.

А часом чути лиш, як бджоли,
Принісши женцям з сіл привіт,
Бринять і линуть понад полем,
Де вабить гречки білий цвіт...

Так пильно линуть бджоли з поля,
Вертаються на сіножать;
В селян і бджіл однака доля:
Трудитись, родитись, вмирать. —

На небі вже ані хмаринки,
Лиш понад лісом кілька смуг.
Полудне. Череду з царинки
На водопій жене пастух

Туди, де річка котить хвилі
Попід село, що у ярі.
Спочинок. Працювать не в силі
В ту спеку женці й косарі,

Тому на межу, край копиці
Засіли женці за обід.
Дівки сміються, молодиці,
Бо ось Данило їх сусід,

Плете веселі баяндраси,
Підкручує чорнявий вус.
Підходить ближче, то підлазить
Так, ніби бузько чорногуз

До чорноокої вдовиці,
Що, хустку скинувши, лягла...
На свіже сіно край копиці
І піт втирає із чола.

Яка ж ти гарна молодичко! —
Мов мовить погляд косаря...
А в неї вкрив рум'янець личко,
А очі зорями горять.

У хлопця м'язи, як із криці,
А сила в нього, як у льва,
Де стане він, там і земляця
Угнеться, не лише трава.

А в молодички круглі груди,
Такі, як пара голуб'ят,
Що понад полем линуть, блудять,
Вертаються до сіл, до хат.

— Красуне, ти смагляволиця —
Подай напитися води!
Тебе я знаю — ти вдовиця,
А чоловік твій молодий

В боях загинув десь на війнах,
Пропав за ним і слух і слід,
Та ти весела і спокійна,
І любиш ти життя і світ.

Життя і смерть — брат і сестриця...
Як чоловік у бою вмер,
Того кохає вже вдовиця,
Хто сльози їй цілунком втер.

Це при воротях вчора внічку,
Як лиш зійшла зза гір зоря,
Я бачив в тінях верб вдовичку,
В палких обіймах косаря.

Та як її і не кохати?
Вона веселість, буйність, сміх.
День цілий може жито жати,
А жартами втішає всіх.

Як їй Данила не любити?
Він одинак і вїтїв син,
Вродливий, дужий, гордовитий!
Тне, як мечем, косою він.

Хоч ллються з лиць потоки поту,
Хоч на долонях мозолі,
Він до кохання й до роботи
Найпридатніший у селі.

А сміх його, зальоти, жарти
Говорять правду без облуд:
Лиш той у світі щастя вартий,
Хто здатний на любов і труд.

В очах Варварки правди скриті
Тверді і гострі, як коса,
Що найдорожчі скарби в світі —
То сила, молодість, краса.

Тому вдовичка і не гляне
На газдів, старців, багачів,
А за Данилом тужить, в'яне,
І він їй сниться уночі.

Її отець, як голуб сивий,
Обід скінчивши, встав з межі,
Перехристивсь, глядить на ниви,
На копи власні і чужі.

Всміхається і гордо мовить:
— Дав Бог в цім році урожай.
Жита густі, зерно здорове,
Пшениця в нас така, як гай,

А ячмена густі, вусаті,
Аж любо глянути на них,
Вівси в нас буйні, пелехаті,
Покрили копи всі лани.

Куди не глянь, немов зірниці
На небі у безхмарну ніч,
Стоять полукіпки й копиці,
Для серця радість і для віч.

Хоч сочевиця гірша може —
З'їв конюшину бурячок,
Зате в нас льон удався гожий,
Полотна будуть для дочок.

Навдивовижу цього року
Сади вродили, ще і як —
Грушки сочисті, жовтобокi,
У яблук дуже добрий смак.

А на святого, на Миколи,
Втелились в нас корови дві,
Вродились два бички, соколи,
Ось там брикають по траві.

Вже підросли мої телятка,
Тож масла, сира, молока
В нас, слава Богу, подостатком;
В кишені не без п'ятака.

Моя жена все в зимку, в осінь
Хворіє, ходить півжива,
Дочка моя Варварка досі
Живе самотно — удова.

Тож треба їй справлять весілля,
Скінчився вже жалоби час,
Хай зять і доня труди ділять
Зо мною в господарці враз.

Моя дочка Данила любить —
Ну, щож, любов, то ще не гріх,
Та краще з шлюбом, як без шлюбу
Зазнать кохання, щастя втіх.

А стрічі ті у тихий вечір,
Розмовоньки палкі в саду
Серця гарячі, молодечі
Вже до добра не доведуть.

Тож треба нам справлять весілля,
Бо для мужчин і для жінок
Найбільше щастя і вдовілля:
На старість мати діточок.

І я хотів би, щоб унуки
До мене в гості ще зійшлись,
І щоб мої старечі руки
Благословили їх колись.

На придане я хочу дати
Дочці Варварці пів лану,
А як про мене буде дбати,
Додам їй нивку ще одну.

До смерти я собі лишаю
На цих горбах один загін,
Бо світ, людей я добре знаю,
Злий вчинок бачив не один.

Як все майно даси дитині,
То сам на старість йди під пліт,
з торбами жебрай, бо то нині
Лукавий і невдячний світ.

Отець дітей годує копу —
Та як постарівся, тоді
Копа дітей вітця в хворобі
Не погодує у біді.

І мати у безсонні ночі
Дочок пильнує, як зіниця,
А доні й думати не хочуть
Про матерей, старих вдовиць.

Бо це така вже воля Божа:
Сто яблук яблуня стара
Уродить, накормить їх може,
Зате сама вона вмира.

І яблука її ніколи
Не можуть накормить в біді,
Тоді, як грім її розколе,
І зломить буря у саді.

Вдовичка, замість слів подяки,
Всміхнулась, і її лице
Рум'яне стало, як цвіт маку.
Жених косар, почувши це,

Моргнув, поглянув і стинає
Жвавіш отаву й будяки,
Неначе доказать бажає,
Що він косар не будьякий,

Що буде зять, господар з нього,
А не нероба і ледар.
То-ж перегнав так не одного
Із косарів — жених косар.

Шумлять жита, шумлять пестливо;
Вдові прочулись в шумі піль
Пісень весільних переливи;
Танки і музика весіль.

І вже забула чоловіка,
Що десь пропав без вороття,
Бо то од віка та до віка
Такий в селі закон життя:

Живий хай про життя все дбає,
А не про гріб і смерти час!
Живий хай тішиться, кохає,
Бо ми живемо тільки раз!

Бо молодість минає скоро,
Краса жіноча — маків цвіт,
А час рабує в нас, як ворог,
Кожніський день, скарб юних літ.

Радій вдово, сій сміх свавільний,
Бо світ погорджує слізьми.
Спів похоронний і весільний
Сплітаються поміж людьми.

За копами, у холодочку,
Годує мати молода
Своє дитя, маленьку дочку,
На неї ніжно погляда.

Розкрила мати спрагли груди,
Дитину кормить, прагне всім
Сказать, що доня її буде
Найкраща в світі, у цілім

Вродлива буде і багата;
На цім загоні край лісів
Колись пшеницю буде жати
Під шум пшеничних колосків.

Дитя всміхається весело,
І ручки простягло малі,
Бо жовтокрилий гість метелик
Сів біля нього на стеблі.

А коник, стрибунець великий,
Моргнувши вусом на жучка,
Стрибнув проворно на лан вики,
Сюрчить на сочевиць стручках.

Яка любов в очах дитяти
До всіх жучків, істот живих,
Бо вся природа рідна мати
Людей, звірят, дерев, трави.

Тому й дитя вже відчуває,
Що звірі, трави, людський рід
Любов і лучить і єднає
З праматір'ю, що зветься світ.

Ось, батько немовляти — доні
Іде з косою у руці,
Несе в листочках, у долоні
Із ліса ягоди дочці,

Любов і труд ідуть у парі,
Бо із Господніх повелінь
Живем на те, щоб дати в дарі
Життя для дальших поколінь.

І ось схилились над дочкою
І батько й мати в тінях кіп;
Він з ягодами і з косою,
Вона, опершися на сніп,

Стоять край доні на сторожі,
І шлють їй усміхом привіт:
— Ми в дітях смерть, тлінь переможем,
Жить будем в дітях з роду в рід!

Всі по обіді йдуть під дуба,
Де запах м'яти, чебреця,
І де долонями так любо
Води напитись з джерельця.

Вода пливе із-під коріння
Калини на узбіччі скель.
Тут воду п'ють всі покоління
Селян з сусідніх сіл, осель.

Косар п'є воду й молодичка;
По праці, в спеку, в літній жар,
Смакує ліпше ця водичка,
Як лінюхам вина пугар.

Ось бризнув жнець на молодиці
Водою зимною з джерел,
Лунає сміх, мов по травиці
Хтось сипнув жменями перел.

І хлопці знов взялись за коси
Ритмічно, рівно, в такт один
Стинають трави. Вже покоси
Немов мережка здовж долин

Лежать у лавах симетричних
Від меж до меж, все ряд і ряд;
Таємний клич законів вічних
Дає і праці ритм і лад.

Бо ритм, гармонія і міра
Космічних сил закон несуть:
Ті, що в закони вічні вірять,
В світ вносять правду і красу, —

Де беззаконність запанує,
Де міри у житті нема,
Там безлад, зло красу руйнує,
Панує хаос там і тьма.

Всі знову жнуть і косять знову,
Щоб ввечорі був жнив кінець.
Затихли жарти, сміх, розмови,
Дожать всі прагнуть загонець.

Кінець лиш хвалить діла й чини,
А праця — матінка добра.
В житті природи і людини
На все свій час, на все пора;

Як не засієш в пору збіжжя,
То й не чекай на урожай,
Та жни пшеницю аж тоді вже,
Коли достигне. Не зривай

Завчасно овочів у літі,
Бо що завчасне, те марне,
А хто спізняється, той в світі
На дно нужди й біди пірне.

Чого не зробите сьогодні,
Те завтра певно пропаде;
Прийде слота, гради холодні
Впадуть і громом загуде.

Одна недбалости хвилина
Руйнує людських трудів плід,
То-ж женці жнуть, хоч вже і спина
Болить, і з чол спливає піт.

І навіть Оля, та школярка,
Що їй усього десять літ,
Вхопила серп і жне так шпарко,
Що аж сміється з неї дід.

А батько мовить: Гляньте, свате,
Раз перший Оля жито жне,
Та, як стара, вже вміє жати,
Хоч рученя її дрібне

П'ять колосків бере у жменю,
Та все ж за день нажне на сніп,
І вже заробить в батька, в нені
Собі сама на сіль і хліб.

— Жни, Олю, жни, бо гасне днина,
І вже близенько вечір, ніч,
Лиш уважай, моя дитино,
Серпом хоч пальця не скаліч.

Сміються гості, поглядають
Усі на донечку дяка,
А Оля горда: — Хай всі знають:
Вона собі не будьяка

Ледащиця, а роботяща
Робітниця на все село;
Між женцями вона найкраще
Серпом стинає бадило.

Хоч стерні босі ноги колять,
Що аж поранена стопа.
То далі жне маленька Оля,
Уже нажала пів снопа.

Жених-косар вже в'яже снопи,
На стернища кладе в ряди,
Господар їх складає в копи,
І на Данила все глядить,

Та мовить він до господині:
— Дивись, в нас добрий буде зять!
День цілий він косив нам ниші,
А взявся й снопи ще в'язать.

В його руках все, слава Богу,
Робота, як вогнем горить,
А серп його й стебла одного
Не залишає, не щадить.

Як зв'яже сніп, — дивитись мило,
Мов на букет, а не на сніп.
Поглянь, Варварко, твій Данило
Ще й колоски зібрав, підгріб,

Бо жалує і колосочка...
Він навіть позбирав зерно.
Данила слушно любить дочка,
Бо він все дбає про майно.

І я люблю його, як сина,
Такий вже в світі Божий лад:
Найліпших любить все людина,
Найгірші все йдуть вниз, назад.

Люблю Данила, і охоти
Набрав я дати йому доньку,
Бо він охочий до роботи,
І до дівок і до танку.

І старшого він все шанує:
От, я собі старий старцун,
Данило все ж мене частує,
Дає мені курить тютюн,

В неділю запросив на чарку,
Гостинця в свято нам приніс.
То як не дати йому Варварку?
Як бачите, я близький сліз...

Хто старшого в житті шанує,
Той варта сам в житті шаноб.
Дивись, Данило не дармує,
А ледарів не любить хлоп,

Бо звик він зранку аж до ночі
Трудитися, не дармувати, —
Як сонце Боже, що все хоче
У русі бути, не спочивати.

Заходить сонце за хмаринку,
То знак, що буде дощ, слота,
То не дарма ціліську диньку
Був жар, душлива спекота.

Тож треба поспішитись жваво,
Щоб пов'язать снопи, і їх
Зложить в полукіпки, а трави
Згребти в копиці край доріг.

Хоч добрий жнець і не питає, —
Чи довгий, чи малий загін,
То радо працю він кінчає,
Коли втомився дуже він.

Плетуть вінок уже дівчата
З найкращих цвітів, колосків,
Бо вже пшениця вся пожата,
Аж до кущів, до пролісків.

Хоч труд важкий був, але мило
Його завершити, скінчить.
Лиш в леті птиць міцніють крила,
За щастя треба заплатить.

Тож, хоч від ранку аж по вечір
Трудились — молодь, старики;
Скрізь чути жарти молодечі,
І нарікань не чуť гірких,

Що будяки із бур'янами
В пшениці перебуїні були,
І від слоти над борознами
Жита замулені лягли.

Бо так вже мусить бути в світі;
Де є пшениця, там кукіль,
Гніздиться черв і в листях цвітів,
По радості приходить біль.

Тому косар не нарікає,
Що хоч не раз клепає косу,
Вона тупа, й траву стинає
Лиш ранком добре під росу.

Косар глядить тепер на річку,
Що ген виблискує в ярах,
І каже: — Аж тепер під нічку
Скупатись нам уже пора.

Та Гриць, старий жартун, ледашо
Почухався і так рече:
— Купатись? Та пощо і нащо?
В життю я не купався ще,

Хіба тоді, як рідна мати
Мене купала в пеленках.
Вночі втомившись, хочу спати,
А вдень працюю, що аж страх.

Купатись хлоп часу не має,
Але ж ведмідь або кабан
Ніколи тіла не купає,
А всеж міцніший він, як пан.

А ті панни, що то у місті
Купаються щодня в воді,
То хоч вони і гарні й чисті,
То все такі слабі, бліді,

Що їх аж страшно пригорнути,
Щоб не зломити, як стебло.
Я в війську був колись рекрутом,
То всяко в місті там було.

Кохав я паничку, Олену,
То знаю я, що ті панни
Слабі, все хорі на мігрену,
Не варта й сотика вони. —

Всі жінці в сміх, і бігом жвавим
Біжать до річки ген на луг,
Де пахнуть скошені вже трави,
Де стернища вже ждуть на плуг

І за хвилинку в срібних хвилях
Купаються малі й старі.
Від сміху, жартів і свавілля
Гуде у річці, у ярі.

Яка ж то розкіш, так по труді
Плисти, поплавать здовж ріки
І чути, як б'є хвиля в груди,
Пірнути в глибинах прудких.

Прапращурі людей у водах
Жили серед амеб і риб,
Тому найбільша насолода
Пірнути нам у річки глиб,

Щоб знов вернутись до стихії,
Що нас зродила десь давно,
Тож кожний жнець, косар радіє,
Пірнувши в водах аж на дно.

Як місяць скриється за хмарку,
В кущах, де вниз схилився дуб,
Цілує вже косар Варварку,
Не жде на сватання і шлюб.

Бо ніч липнева, як любисток;
Вона похмільна, й має чар:
Під деревом широколистим
Схопив Варвафочку косар.

Себе Варварка й не боронить,
Бо серце вірити велить,
Що жінці життєві закони
Велять родити все й любити.

По купелі жінці ті жваві
Йдуть у село, понад яким
Вже стелиться дим кучерявий,
Серпанком сірим і густим.

Женці приходять вже до хати,
Господар вийшов до воріт,
Своїх робітників вітати,
Принять поклін їх і привіт.

Несуть дівчата господині
Вінок, бажають їй добра,
Щоб все врожай був, так, як **нині**,
Щоб оминав їх поле град.

Щоб все родилася пшениця,
Худібка, щоб собі росла
Здорова, щоб трава, пашниця
Все для худібоньки була.

Женці засіли у хатині
За стіл спожити Божий дар;
Край них господар, господиня,
Дочка Варварка і косар.

Ідуть розмови ширі, прості
Про господарку, про майно,
А зорі, місяць з високости
Глядять в відчинене вікно,

То усміхаються із неба
До тих женців з сільських хатин,
Мов мовлять, що так жити треба,
Як жити вміє селянин.

А на стіні свята Марія
І син Марії й теслі син
Благословлять усіх, хто сіє,
Хто жне, хто оре свій загін.

Хто без гріха живе, без злоби,
Як цвіти, дерево, трава,
У вірі, що від хліборобів
Йде правда в світ свята, нова.

А що вечері тій, бабуся,
Щоб закінчити гідно день,
Говорить до женців, що мусять
Ще заспівати їй пісень.

Тож нагло із грудей жіночих,
З грудей дівчат і молодиць,
Злітає пісня серед ночі,
Як стадо птиць, перепелиць.

І навіть Оля, та школярка,
Що їй усього десять літ,
Співа не гірше, як Варварка
Пісні, такі старі, як світ,

Про комаря і про дожинки,
Про коровай і про вінець,
Про Сагайдачного, що жінку
Зміняв за люльку й тютюнець.

Пливають пісні аж ген над ниви,
На луг квітчастий і сади,
А я веселий і щасливий
В гурті женців тих молодих

Співаю пісню і питаю:
— Женці, женці і косарі!
Чи знаєте, як я кохаю
Село і ті пісні старі?

Чи знаєте, що ваші співи,
Такі, як вільний лет вірла,
Сказали, що брати мені ви,
Що й я — теж блудний син села?

Нові пісні разом почнемо,
Бо я, як ви, також люблю
Красу одвічну чорнозему,
Лани пшеничні і ріллю.

Ваш спів крилом б'є в мої груди,
Хвилює в мене душу й кров,
В моєму серцю знову будить
Землі, села, таємний зов.

І забуваю за хвилину,
Що жив я в місті, у світах,
І жалую, що я покинув
Ось це село, лани, жита.

Женці! Цей спів ваш братній, рідний
Мою цю пісню народив
Про день липневий, день погідний
І про красу села, піль, жнив!

Середне, 1943.

МАРІЧКА

Мандрівнику! Коли із Чорногори
Зійдеш колись над беріг Тиси річки,
Побачиш там ліси, діброви, бори,
А серед них хатину й сад Марічки,
Гуцулочки із наших гордих гір, —
Про неї я складу поему-твір.

Прекрасний Прут, що сто дараб колише,
І Черемош прекрасний і глибокий,
Та хто хоч раз побачив плесо Тиси,
Хто воду пив з її джерел, потоків,
Той знатиме на свій ціліський вік,
Що Тиса — то найкраща з наших рік.

А стільки там над Тиси берегами
Лісів чарівних і ґрунів високих,
І стільки птиць, що співами, піснями
Звеселяють гуцулок синьооких,
Що скажеш ти в тім закутку краси:
— О, Срібна Земле! Ти прекрасна еси! —

В долині Тиси царство зілля, квітів:
Тут хміль гнучкий і грона винограду
І соняшник сплітаються у літі,
А як чабан женє під вечір стадо,
І плач трембіти лине понад плай,
То ти повіриш, що тут Божий рай.

Над горами пливуть тут темні хмари,
Вдягають мряки бір у срібні ризи;
Чугайстер тут із мавкою до пари
Опівночі іде над Чорну Тису,
В ліси, яких не ткнула сталь сокир,
Де паном ще не люди, але звір.

А ті діси смерекові, соснові,
Стоять собі поважно у задумі,
І між собою все ведуть розмови,
Такі розумні, що у їхнім шумі
Слова почувеш в кожному часі:
— Хвала життю і горам і красі! —

Потоки тут не вміють теж мовчати.
Вони шепочуть вічно і говорять:
— Найкращі в світі гори, то Карпати;
І хоч пройдеш від моря аж до моря,
То скажеш: Хоч я бачив цілий світ,
Гуцули все ж найкращий в світі рід. —

Гуцули ті — такі, як хижі птиці,
Що над лісами й горами бушують:
В них музика найкраща — гук руц
Як аркана гуцули затанцюють,
Хоч ти старий і сивий, як дідок,
Не видержиш, підеш також в танок.

Не думай, ні, ласкавий мій читачу,
Що люди там такі, як ти чи другі:
Там мольнарі майбутнє людське бачуть,
Вмираючих лікують із недуги,
Спинають град і грім слівцем одним,
Як я перо, де не підходить рим.

Ворожка там всесильна, як богиня:
От, як тебе ізрадить зла коханка,
Ворожка зварить зілля ї коріння

Та дасть тобі напитися зо збанка.
Хоч ти бридкий, як я чи сатана,
Тебе полюбить дівка не одна.

Як ворожбит на Матінку Пречисту
Підкурить вівці, вдарить буком грубим,
То буде вовк траву, отаву гризти,
То все ж вівці не з'їсть, оближе губи,
Бо всі вовки, ведмеді із лісів,
Бояться страх залять ворожбитів.

Гуцули ті веселі, хоч убогі,
І до танків, до жартів преохочі;
До чарки з уст теж знають всі дороги;
Коли наш гуцул вже напитись хоче,
То він предасть сорочку і кептар,
А таки вип'є чарочку, пугар.

Бо є в душі гуцулів дивна туга,
Якийсь неспокій, бунт і спрага вічна,
Жага голодна, порив серця, духа,
І банність зла, болюча і трагічна,
Що гонить все шукати щастя, втіх,
Любити навіть злочини і гріх.

А гуцулки свою теж мудрість мають:
— Жий, веселись, кохай, бо світ омана! —
Тож любасів жінки чужі кохають,
Співати вміють, хоч їх серце в ранах!
І танцювать, сміятись, хоч той сміх —
Нераз кризь сльози, нераз без утіх.

З гуцулами нема, мій брате, жарту:
За гонор свій уб'ють тебе з пістолі,
За дівчину життя кладуть на карту.
Дівчата тут живуть по своїй волі,
Як ті вітри, що горами летять,
Такі химерні, як саме життя.

А вже коли гуцулка покохає,
То любить серцем цілим і душею,
Вона за тебе гине і страждає,
Хоч кривдиш ти, знущаєшся над нею.
Така була й дочка карпатських гір,
З Поляниці Марічка Благомир.

Про рід її балакали не трішки
Ті ватаги, що пасли скот, маржинку;
Десь ніби то, ще як жили опришки,
Олекса Довбуш мав красуню жінку,
Яку то він у Ясені лишав,
А сам гуляв по Галич, Станислав.

Для жінки він носив і срібло й злото,
Як згинув Довбуш в Космачі за Дзвінку,
То капітан із Мармарош-Сиготу
Ту Довбушччку взяв собі за жінку,
І він то був Марічки дідусем.
Чи правда це — не важне для поем.

Я не скажу: Марічка була красна,
Бо тих красунь на нашій Верховині
І не злічить моя уява власна.
Не про красу жіночу я вам нині
Співатиму, нам інших треба дум,
Бо в вас і в мене нині в серці сум.

Скажу лише, що миле те дівчатко,
Улюблене в гірських гуцульських селах,
Розспіване було, як ластів'ятко,
Розсміяне, безжурне і веселе.
Казали всі: — Як стане під вінок, —
Дасть мати їй аж десять овечок.

І дасть їй мати хату й три загони,
Город, корову, пасіку в садочку
І коника на придане дасть доні,

Дві подушки, ліжник і будзу бочку,
Дві запаски і скриню полотна,
Бо то у неї донечка одна.

На Юрія, як овечки йшли в поле,
Марічка лиш шіснадцять літ скінчила,
Та гуцулки ростуть, як верби, скоро,
Бо в горах є якась таємна сила,
Тож вже кохав Марічку Гнат сусід
Як цуцик бігав він за нею в слід.

Марічка все ж не покохала Гната,
Бо був малий, лисявий і рудавий,
І бідний бує: лиш грядочка і хата,
Ось все майно, яке то посідав він.
Тож гарбуза дістав бідака Гнат,
І з гарбузом додому йшов назад.

В сусідньому селі, на свято Спаса,
Був раз концерт Духновичу на славу
Пішла туди й Марічка, бо все ласа
Вона була на гульки і забаву.
А по таких концерті підчас свят
Були танки для хлопців і дівчат.

На святі тім персоною важною
Був парубок, Степан Зільнюк з Підбору.
Цей легінь був в читальні головою,
Був диригентом від сільського хору,
Тож почезті він мав іде й не малі,
Бо писарем був теж він у селі.

Його отець не мав землі й загону,
Та славний був з того, що як у войну
Австрійський цісар загубив корону,
То той Зільнюк зібрав ватагу збройну,
Під Сиготом повстання він підняв,
І вже тоді Україну будував.

А потім, як дроворуб край границі
Справляв дараби Тисою на доли;
Як нагло повінь впала на м'ясниці,
Він утопився, не вернувсь ніколи,
А син Степан поплив за океан,
І повернувсь, знайшовши свій талан.

Збудилося Марічки серце вперше,
Коли Степан явився лиш па сцені,
Деклямував прекрасні руські верші,
Такі вам рідні, наче пісня нені,
Як вигукнув слова немов закон:
— Подкарпатській русини, покиньте
глибокий сон! —

І почали, як всі ми починали:
Пізналися, а згодом на забаві
Балакали, всміхались, танцювали.
Упали в серце словечка ласкаві,
Як іскри з ватри, що падуть на плай,
І спляють в пожежі села й гай.

Коли заходив місяць за грунями,
Марічка вже верталася додому,
Та не ішла вона з товаришками,
І Гнатові прийшлося іти самому.
Марічці нічка та здавалась сном:
Вона ж ішла під руку з Степаном.

А як вони зближалися додому,
Нараз злетіла буря над лісами.
Деж хлопцеві тут скритись молодому?
Просив Степан ласкавими словами
Марічку пишну, горду, молоду:
— Я в тебе в хижі бурю пережду! —

Ви бачили коли карпатську бурю,
Як б'ють громи у сосни і смереки?
Як хмари мечуть тінь страшну, понуру

І плаче ліс в годині небезпеки,
А дерева столітні, як стебло
Валяться з гір на доли, на село?

Ви бачили, — як вихор-хуртовина
Жене, лютує, нищить, убиває
Та аркана танцює по долинах,
Регочеться, як сатана над гаєм,
Гуде, гремить, реве, як гураган
На шпильях Шпиць, Говерлі і Горган?

Ви бачили ту бурю в полонинах,
Коли ведмідь, хоч і який він дужий,
Втікає в дебри, стогне як людина,
Сховавшись в гавру, він тремтить
[весь дуже,
Вірли втікають в гніздища щосил,
Розгублюють аж пера чорних крил?

В таку хвилину вам здається навіть,
Що люта буря, зла, немилосердна
Уб'є вас і мов комаря роздавить,
Зрівняє гори, скелі переверне —
Тож не дивуйтесь, що як вдарив грім,
Степан сховався у Маріччин дім.

І заки ще не прошуміли тучі,
З Марічкою був легінь на розмові;
А мати подала і хліб і будз пахучий,
І так якось вже словечко по слові
Довідалась, що той Зільнюк Степан
Багатий дуже, як лісничий пан.

На другий день Степан косив на ниві,
Ранесенько, як ще сріблились роси,
А гарний був тоді він і вродливий;
Хоч сонцем був осмалений і босий,
То виглядав неначе не косар,
А гір карпатських цар і володар.

Марічка йшла з серпом у поле жати,
Степан почав із нею знов розмову,
І перший раз хотів її обняти,
Шептав солодкі їй слова любови,
Марічка ті слова змінила в жарт,
А всеж відчула в серці дивний жар.

І по селі пішли вже поговори:
— Коли Степан у полі жне чи косить,
Марічка йде тоді в ліси, у бори,
Для Степана малини все приносить.
А як Степан копицю клав з отав,
Він, кумочко, Марічку цілував. —

А сам Степан чомусь від тої днини,
Почувши лиш, як дзвонять десь дзвіночі
Овець, що йшли додому з полонини,
Співав, ждучи Гафійчиної дочки:
»Між усіми деревами найкраща смерічка
Між усіми гуцулками найкраща Марічка

То сам Степан зложив ту коломийку,
Бо мудрий був і книжник дуже вчений;
Був капралем у Празі в чеськім війську,
Привіз грошей з Канади повні жмені,
Він бачив світ, бував у чужині,
І навіть сам складати вмів пісні.

По жнивах, то і діти за зарінком
Балакали по купелі, по свіжій:
— Марічка вже васильком і барвінком
Всі образи позаквітчала в хижі,
І ходить все у ходачках нових,
Бо старостів пришле ось-ось жених! —

А кумоньки: — Про те я добре знала!
Бо чи я раз над берегами Тиси
Їх бачила? Та я про те мовчала,

Бо люди злі, лукаві, хитрі лиси,
Длятого я сказала тільки вам,
Ну, і ще двом сусідкам, кумочкам. —

А ті дівки, яким Господь ласкавий
Не дав краси, багатства ані чару,
Аж синіли зо злоти на забаві:
— О, то знайшов той зайда собі пару!
Чи лиш на те нас скрипка кличе в тан,
Щоб танцював з Марічкою Степан?

Бо й справді той Степан на тій забаві
Лиш танцював з Марічкою, і нею
Викручував, то пригортав, що навіть
Старі баби, діди старі з ріднею
Всміхалися на лавах у кутках:
— Степан Марічку любить, що аж страх! —

Молодички казали: »Ох, Гафійко,
Хороший зять у вас, сусідко, буде!
Ох, доленьку знайшла дочка пестійка,
Завидують Маріцці всі вже люди!
Ах, то з них буде парочка одна!
Мов Бог післав Маріцці Степана! —

Бридкі дівки давай вже обмовляти:
— О, ніби то Марічка гарна? Боже!
У неї ніс якийсь такий кирпатий,
А очі, як в сови! В нас кожний може .
І присягнути навіть, що вона
Розпусниця, зальотниця страшна! —

А Гнат, що теж колись кохав Марічку,
Довідавшись, що зо села чужого
Степан заходить до Марічки в нічку,
Погрожував і клявся він на Бога,
Що він для помсти в річку аж до дна,
Із моста кине, втопить Степана.

Та був Степан сильніший від ведмедя,
А Гнат, як хрущ, тому сказав: »Пропало!«
Розумно то мені говорять дедя:
— Дівок і верб на світі не замало. —
Силач Степан і слабосилый Гнат
Любилися потім, як з братом брат!

Знов не одна темнесенькая нічка
Те бачила над Тиси берегами,
Як з легінем обнявшись Марічка,
У тінях дуба, ген, ген за лісами,
Заслухана в словечка Степана
І в гомони сопілки на ланах,

Була така щаслива, як у раю.
Здавадось їй, що гори, ліс дрімучий,
І всі потоки шумами співають,
І водопад, що плыв із гір, із кручі,
Співає теж, так, як співала кров,
Що найсолодша в світі — то любов.

Та в світі все не так, як ти бажаеш:
Стріляєш ти, а Бог сам носить кулі;
Посієш ти, а хто пожне — не знаєш.
Нераз кують нам доленьку зозулі,
Аж тут усе розвіється, як сон,
Справляєш знов надії похорон.

Під осінь щось Степан змінивсь неначе:
Все менше він говорить про кохання.
Марічка вже його не часто бачить,
Бо він все ходить на якісь зібрання,
Приносить вісті все нові в село,
Яких давно вже в горах не було.

І раз Степан озвався сумовито:
— Не час тепер, Марічко, на весілля,
Чутки прийшли, що знов війна ніби то

В нас вибухне, от, як мине неділя...
В державі чеській бунту вже вогні,
То як про шлюб тут думати мені?

От, леда день народ до бою стане,
Уже прийшло й письмо із Ужгороду,
Що скинемо вже скоро ми кайдани,
Волошин дав наказ свій для народу,
Щоб ми творили військо, рідну »Січ.«
А »Січ« творить в селі — моя це річ.

За кілька днів Степан таке промовив:
— Хоч я люблю тебе, як душу власну,
То всеж покину. Як вогонь любови
В твоєму серцю скоро не погасне,
То до весни на мене зачекай.
Звінчаємось на весну! Прощай! —

Вкусив за серце біль, як зла гадюка.
Мовчала, хоч в очах тремтіли сльози,
Хоч огорнула душу всю розпука,
Як він зникав на стежці ген у лозах,
Ще й кликнув їй: — Не плач і не ридай,
Я вернуся, як вільний буде край! —

Пішов. Нема ні чутки ані вісті.
Аж тут нараз, як голуб, лист прилинув:
— Живий, здоров! У Хусті, в славнім місті
Будуємо Карпатську Україну!
І ми збудуєм! Сумніву не май,
Бо нас веде Волошин і Ревай.

Ох, якби ти те знала, моя мила,
Що діється у нашій цій столиці!
Росте в нас »Січ«, росте народу сила,
А ворогів женемо за границі.
Розсипалась чужа держава в прах,
Нам стелиться до волі ясний шлях.

Мене учора вже підстаршиною
Іменував пан сотник за заслуги.
Як жаль, що тут тебе нема зо мною,
Бо я аж гину за тобою з туги,
А тут мені і відпустки не дасть
В воєнний час та січова власть».

Всміхнулася й подумала Марічка:
— Він тужить? Ну, то я піду до Хусту!
Від тижнів двох і я вже січовичка,
І вправи я робила вже і муштру,
Тож буде так, як снилося у снах;
Побачу Хуст, побачу Степана.

- Хоч будуть люди і сміятись з мене,
Що я сама за Степаном вганяю,
Та гуцулкам Бог серце дав шалене,
І я, бігме, так Степана кохаю,
Що я без нього вмру, а вмерти жаль,
Хоч в світі всюди клопіт, біль, печаль.

Із Січею вона маширувала,
Із гір пішком до Хусту, ген на доли;
Йшли з нею газди, що плуги і рала
Лишали в полі; хлопці, як соколи,
Й дівчата йшли також при хоругві
На перший з'їзд в республіці новій.

Людей у Хусті, як трави і листя.
Пани, хлопи і дівчата й дівчата,
У сорочках вишиваних, намистах,
Одягнені, як у Великодні Свята,
Усі веселі, наче діти в грі:
Відмолоділи і діди старі.

Ось »Січ« іде, йде »Січ« у гордих лавах,
Іде під дім, де українська влада.
І чути всюди оклик: — Слава! Слава!

Народ пливе, як повінь по левадах,
А прапори над містом мерехтять:
Тут родиться нам вільне вже життя.

Знов мерехтять десь строї пребарвпсті
І кептарі, із перами кресані.
Музики грають, бубни голосисті,
А від пісень, від втіхи люди п'яні...
Марічка йде весела, як у тан:
— Ох, Божечку! Чету веде Степан! —

Стремтіла тут Марічка, як осика,
Не здержалась і крикнула: — Степане! —
А він, немов не чув, щ^о хтось закликав,
Пішов і навіть не спинивсь, не глянув,
Бо серед тих парад і дефіляд
Він і не смів оглянутись назад.

І зойкнуло Марічки серце в грудях:
— Чи він згордів, що вже підстаршиною?
Ні, він не міг у тих рядах, при людях
Поговорить хвилиночку зо мною.
Та, якби він вже іншу покохав,
То був би він листа це написав!

Прийшли усі під тріумфальну браму.
Тут промовляв сам президент Волошин:
Мов батенько ласкавими словами
Він научав дітей своїх хороших:
— Січовики, в тривожні, люті дні
Ви будьте мужні, вірні і міцні! —

Всі люди світ готові вже обняти,
Бо говорив Волошин, що від нині
Вже сонце волі гляне на Карпати,
І житимемо в вільній Україні.
— Здійснився сон, тисячелітній сон:
Народній Соїм народу дасть закон. —

Ще промовляв Ревай, хтось третій, п'ятий.
Марічка вже і слухати не всилі:
— От, завзялись пани всі промовляти,
А тут стоїть Степан, мій хлопець милий,
А я ніяк до нього не дійду;
Мені не вільно виступить з ряду! —

Під вечір а к по святі ген за містом
Степан зустрів та обняв Марічку.
Купив для неї хустку і намисто,
Цукорків він купив їй і волічку,
Щоб вишила сорочки рукави
Йому на шлюб, як вернеться живий.

І ще купив їй синьожовту стяжку,
Та й говорив: — Як оженюсь з тобою,
Хай знають всі сусіди і нанашко,
Узрівши стяжку сплетену з косою,
Що українку взяв я за жону,
Не мадяронку, русинку дурну.

Вернулася Марічка знов додому.
У серці в неї радість і надія.
Не говорила й словечка нікому,
Що їй казав Степан і що він діяв.
Лиш матері сказала — Вибирай
Пшениченьку мені на коровай! —

Щовечора Марічка в своїй хаті
Для Степана вже шила дві сорочки,
Так любо їй було повишивати
Ті хрестикі, квіточки і віночки.
А як ушила, то всеж на рукав
Упала з віч сльоза важка, гірка.

Хвалилася Марічка всім дівчатам,
Що бачила Волошина самого:
(Портрет його вона в Різдв'яні свята

Повісила край Ілії святого),
— Так, так, дівки, ніхто з вас, тільки я
Вже чула раз промову Ревая! —

Просили всі дівчата: Розкажи нам,
Що говорив Ревай у тих промовах!
Та щож, коли Марічка, як дитина,
Не пам'ятала ні одного слова.
Сміялися дівки: — Ха, ха! Вона!
Лиш слухала промови Степана!

Та нагло втих у селах сміх у хижах,
Блукає сум з хатини до хатини
І вістка лине презловіща, хижа,
Все чуєте вже навіть з уст дитини:
— З угорських долів, і з угорських пушт
Мадяри йдуть, мадяри йдуть на Хуст! —

Ішли гуцули у неділю з храму,
Спинялися на шляху, на дорозі,
Хитали сумно вони головами,
А Гнат у смутку крикнув у тривозі:
— Республіко Карпатських Верховин,
Була ти вільна тільки день один!

Мадяри йдуть, мадяри йдуть. Чи чули?
Ох, пам'ятаєм їхнє панування!
Терпіли в їх державі всі гуцули.
Нас знову жде неволя і страждання.
Вже краща смерть ніж гунів пута й кнут,
Ніж їх закон, і влада й помста, суд.

Ми ж пам'ятаєм ту мадярську владу!
Ще хрест стоїть там, де селян у лісі .
Гонведи злі повісили за зраду.
Труп батька там на шибениці висів,
За те лише, що ми, Карпат сини,
Були тверді, як скеля, русини!

Літ тисячу терпіли ми в неволі,
Були погноєм для панів, баронів,
Ходили ми голодні, босі, голі,
Як жебраки бездольні, безборонні.
Ви ж грабили від нас останній будз!
Вівса останню жменю, кукурудз.

Останню ви в нас грабили ягницю,
Овечку нашу брали на податки.
За піт, за труд, за нашу кервавицю
Ви нам несли лиш глум і недостатки,
Ми мали б шию знов схилить в ярмо?
Ми не дамо Карпат вам, не дамо!

Збиралась »Січ« за волю воювати.
Лишали плуг, лишали хижі рідні —
Отару кидав газда пребагатий,
І дроворуби, бідолахи бідні,
Покинувши сокиру і пилу,
Ішли спинять орду чужинну, злу.

Ішли, плили, так, як гірські потоки,
Що з-під ґрунів, з лісів пливуть на доли.
Йшли легіні сміливим, гордим кроком.
Прощалися з ріднею, з лісом, полем,
Бо то у нас все доленька одна:
По волі днях — неволя і війна.

Зійшлись усі край замчища старого,
Де князь колись, славетний Ксрятович
Стрілою вбив султанича самого,
Як ворога великих правд Христових.
І тут наказ дістали в темну ніч;
— У бій, у бій хай виступає »Січ«! —

Старі діди і легіні безвусі
Задумались при ватрах й радять раду:
Де військо, там і вожд все бути мусить,

І то такий, щоб не пішов на зраду!
Всі крикнули, що аж дрижав майдан:
— Степан Зільнюк в нас буде отаман! —

Загасли ватри. Понад темним бором
Пісні летіли про »Січ«, про калину.
Степан Зільнюк молився під прапором,
Завішеним на схилену соснину:
— О, Господи, карпатський люд спаси!
Я вірю, що звитягу нам даси! —

Ішов Зільнюк з гуцулами в поході.
А як прийшли вони з лісів під місто,
Далеко десь на темнім небозводі
Щось блимало, як заграва вогниста,
І щось гуділо глухо, наче грім,
Хоч хмар ніде і не було зовсім.

Прийшли гуцули в город, у Сваляву,
Зільнюк післав за ліс, за річку Гната,
Щоб він на горах виставив заставу.
Як Гнат стояв край проліску на чатах,
Нараз упав із ліса вражий стріл
І скоростріл загуркотів зо сіл.

Почався бій. Скрізь стріли, гуркотнечі.
Жене кіннота, грають вже гармати,
Здавалосьь, що ось-ось прийде до втечі.
Нараз, ось край палаючої хати
Біжать на поміч хлопці, юнаки...
Стинають в бою вражі два полки.

Ті хлопці бігли зораним вже полем.
Були то учні юні, що у місті
Учора ще з книжками йшли до школи.
Тепер зібралось добровольців двісті,
І в бій ідуть мов справжнії борці,
Хоч зброю мають перший раз в руці.

Степан Зільнюк в тім бою вранці-рано
Глядів зо шанців, виритих глибоко,
На луг, покритий димом і туманом
І думав: — Тут борня страшна, жорстока...
Злий ворог ближче суне наче гад,
А в нас нема ні повзів, ні гармат...

— Вперед! У наступ!—Блиснули багнетн..
Боролися, як горде стадо львине.
Вже почали втікати мадярські чети,
Заливши кров'ю поле і долини.
Вже крик котився від ріки до нив:
— Степан Зільнюк наш край оборонив!

І вже втікали два полки гонведів,
Іх генерали Йокай і Ракочі
В печері скрились, наче два ведмеді,
В рові тремтіли з жаху в п'їтьмі ночі,
І мовили: — Чи сподівався хто б,
Що воювать почне рутенець-хлоп?

Втікали ті два генерали далі.
А як сходило сонце з-поза хмари,
Січовики сміливі і зухвалі,
Доглянувши, де крилися мадяри,
На них напали, й тут у прах і пух
Розбив гонведів гуцул, очайдух.

І дня того дві сотні Січовії
Дійшли були аж ген-ген до кордону,
В серцях палали вже вогні надії.
У селах вже селяни били в дзвони,
Молилися, що допоміг їм Бог
Діждатися великих перемог.

Та вечором знов наступали тричі
Полки мадярські, знов була тривога,
І скоростріл косив знов лави »Січі!«

І кров лилась по полі, по дорогах.
Журились Зільнюк і не один легінь:
— Проти чети одної йде курінь!

Опівночі, як дощ гасив пожари,
Як »Січ« копала над рікою шанці,
Прийшов наказ, що наче грім ударив:
— »Наш край мадярам продають германці,
Нас дав на жир для гунів посіпак
Всесильний, лютий чужинець-прусак.

Був бій, якого в світі не бувало:
Вже й проти полку наступали чети.
В живих осталося в наступі тім мало.
Вбивали всіх ворожі міномети,
І, як потвори люті та страшні,
Котились повзи з гір по рівнині.

В повітря наче ті рої шершенів
Летіли в лавах літаки блискучі,
І бомби з них вже сипались страшенні,
Вояцькі тіла рвали біля кручі.
І хто не згинув — утікав до гір,
В лісах ховався, наче лютий звір.

Був сірий день. Дощі лились холодні —
Степан провадив знов у протинаступ
Останні дві ще недобиті сотні,
Узгірям, де цвіли вже квіти рясту.
Нараз упала бомба на курган,
І мертвий в бою впав Зільнюк Степан.

Ніхто не міг його похоронити.
Пішли полки ворожі за полками.
Втікала »Січ«. В боях несамовитих
Край церкви, що палала вже вогням,
Втікаючи на північ, до Карпат,
Був ранений в тім бою теж і Гнат.

Хоч ранений, втік в гори Гнат в неділю
І вість приніс сумну, мов кара Божа:
— Не танцюватимеш ти на весіллю,
Марічко, пі, бо бомба зла, ворожа
Убила в бою Степана, — і гріб
Його в Сваляві, у підгір'я стіп.

Заплакала Марічка з болю рано.
Поблідло, в'яло її біле личко,
Щеміло серце, наче люта рана.
І крикнула вона в розпучі в нічку:
— Пощо була ця боротьба, війна?
Я втратила намарно Степана!

Чим ми могли малярів покопати,
Як не було в нас війська, ані зброї!?
Хто ж смів післать дітей тих на гармати?
За що, за що погинули герої?
Вже краще край віддять було в ці дні
Мадярам злим без жертв і без борні.

Безумні лиш і зрадники злочинні
В бій гнали «Січ» з косою на гармати,
Щоб ось тепер терпіли і невинні,
На шибеницях мусіли конати.
За Степана бодай пропав, бодай,
На чужині Волощин і Ревай.

Всю весну ще боролась «Січ» у горах,
В лісах і ще блукали партизани,
Та ближче все підходив лютий ворог,
Ніс прапори собі, а нам кайдани.
І на самий Великдень, свято-свят,
Завісив свій прапор на шпиль Карпат.

Мадяри йшли в гуцульські села, хижі —
Несли з собою помсти смолоскипи;
Росли могили скрізь по горах свіжі,

Упали тіні шибениць на скиби.
І за селом, де річки водопад,
Повис, повис на шибениці Гнат.

Мадяри йшли. Блукав знов сум по горах,
Пустіли села і хати палали,
Ховались люди в дебрах, зворах, норах...
Січовики за Тису утікали,
У край чужий, румунський, через гай,
Або у братній, у словацький край.

Прийшли в село гонведи й командіри,
Два генерали — Йокай і Ракочі,
В Марічки в хижі зайняли квартири,
Хоч їх вона і не могла на очі
Вже бачити в ту пору, бо одна
Все думка в неї: Вбили Степана!

Стояли ці мадяри на квартирі,
І диво: Ці гонведські генерали
Були чомусь добрячі, щедрі, щирі,
Не вішали нікого, не вбивали,
Не знали помсти і для ворогів,
Тож дивувавсь народ в селі й радів.

Раз вечором ті горді генерали
Вина напились і напів заснули.
Потім вони тихенько розмовляли:
— Хоробро бились у боях гуцули,
За двадцять літ змінився руський люд.
І руснаків не пізнаю я тут.

За цісаря колась в Карпатах русин
Покірний був, як те ягня в отарі;
Він слухав нас і знав, що слухать мусить.
Ніс скарби гір на доли для мадярів,
До смерти він трудився лиш для нас,
Тепер запрагнув волі він параз.

Колись руснак не думав і про бунти,
Був вівчарем чи дроворубом в лісі,
На жнива він ішов на наші ґрунти
Аж за Дунай, дараби гнав по Тисі,
Віз кукурудзу нам і виноград,
Тепер в Карпати вкрався бунту гад.

Колись руснак любив державу нашу,
Лив кров свою за нас в боях кривавих,
Глядів сміливо навіть смерти в пащу,
Край річки Сочі і ген біля П'яви
В Італії, на землях всіх країн,
Був гордий, що медалю має він,

Що може він за цісаря старого
Померти в бою. Предок мій Ракочі
Мав русина напевно не одного
В своїх полках повстанчих та охочих.
І русин той за нього вмерти вмів!
Тепер нам русин кулі шле з лісів!

Гуцульські душі зіпсував, спустошив
Степан Зільнюк та інші вожди «Січі».
І всьому випен тут той піп, Волошин!
То стид, та я втікав у бою двічі
Від тих борців, що їх Степан Зільнюк
У бій провадив й згинув серед мук.

Січовики боролись, як герої!
Я голову сам мусів похилити
Над трупами січовиків, що в бою
Упали, щоб народ міг вільний жити,
У краю цім нам не pomoже месть,
Бо тут народ вже має гордість, честь.

Бо й ворога я мушу шанувати,
Як в бою гине він за честь і волю.
Здобули ми ті гори, ті Карпати,

Та лиш собі на горе і недолю,
Бо душ гуцульських володар і пан —
Не я, не ти, але Зільнюк Степан.

Нам не допоможуть шибениці тіні,
Лише раба лякають кари й тюрми,
Серця гуцулів вільній Україні
Вже віддані, й тут знов заграють сурми,
І втратимо на віки ми цей край,
Втікатимем з Карпат аж за Дунай!«

Марічка їх чужу, малярську мову
До словечка одного розуміла,
І перший раз в те люте врем'я знову
Вона всміхнулась тихо і зраділа.
Бліде лице покрилось рум'янцем,
І мовила вона собі тихцем:

— Не жалую, що впав Степан мій красний,
Що кров лилась край Севлющу, Сваляви,
Бо слава тих січовиків не згасне,
А ми були народом ще без слави.
Це ж перший раз у лютій боротьбі
Здобула «Січ» і славу й честь тобі...

Не жалуйте ви сестри і братове,
Бо кров борців лилась, та не даремно.
То кров свята, то джерело обнови
В країні, де було і глухо й темно,
Із крові тої у майбутні дні
Народиться знов воля вітчизні!«

Львів 1939.

О Р Л И К

То ніч була: холодна і понура,
То ніч була слотава і сумна.
Над містом люто скаженіла буря
І плакала дощами край вікна.

В таку то ніч у городі чужиннім,
В кімнаті темній, як глибинь печер,
Сидів вигнанець при своїй дружині,
З лиця її гірку сльозу утер.

В очах жени він вичитав утому
І бачив болю на лиці печать,
Важкого болю, що ніде, нікому
Не зрадиться, що вміє лиш мовчать.

І так озвався вигнанець до дружини:
— Ти тужиш знову, ти сумуєш знов?
— Так, мужу мій, мене до України
Знов кличе серце, українська кров.

І плаче знов душа моя із болю,
За шумом хвиль сріблених на Дніпрі,
І за ланів пшеничних шумом в полію,
За дерквою старою на горі,

За піснею, що наче степ безкрайна,
Ласкава, наче матерні слова,
І таємнича, наче духа тайна
І як душа всетворча і жива.

І тужу я за тим народом нашим,
Що з-між усіх народів на землі,
Мені здається досі він найкращим,
Найліпшим навіть в помилках і в злі.

Ах, через злобу ворога й закланність
Ми, як те листя, зірване з дерев,
Багато літ тиняємось в вигнанні,
Неначе стадо бідних, блудних мев,

Що понад морем линуть в бурю люту,
Над спалені, розбиті кораблі.
Як б'ють громи в кожнісіньку мінуту,
Ніде не видно берега, землі,

Ні острова не видно для спочинку,
А гнізда всі згоріли в далині.
Нераз здається, що ось за хвилинку
Потонуть меви в моря глибини,

Ми, вигнанці — заблукані ті меви,
Яких затопить море, океан.
О, рідні села українські, де ви?
Остав лиш спомин — біль пекучих ран.

Невже, невже скитатись нам навіки,
Вмирать ось тут серед чужинних стін?
О, вороже, наш лютий! Понад ріки
І понад гори шлю тобі прокліні! —

Схилив чоло вигнанець і промовив:
— Не проклинай, дружино, ворогів!
Вся мудрість, правда у словах Христових;
Христос любить і ворога велів.

Не ворог винен, що наш край в неволі,
Такий життя закон, такий звичай:
Бур'ян там мусить вирости на полі,
Де не посіяв ще пшениць ратай.

Де не орав орач ще скиб плугами,
Там виросте тернина і будяк,
Там криються гадюки між кущами
І блудить вовк, лукавий, злий хижак.

Лиш той пожне пшеницю, хто посіє,
Життя дає лиш те народу в дар,
Що сам народ собі здобути вміє,
Що сам приніс життю він на вітвар.

А ми, як той хазяїн непутящий,
Що прагне тільки жати, не орать,
Що все готовий свій загін найкращий
І жидові за мед, вино продать.

Народ росте, як дерево і квіти;
Із ґрунту свого, з рідної землі
Він має черпать сили, соки скриті,
Вростать корінням в надра, в глиб ріл

А ми чужої правди слухать раді,
Як оси, що з чужинних піль мед п'ють;
Ми куц тернини, на яким крилаті
Чужі пташки вигідні гнізда в'ють.

Бо в нас лиш той народові був вірний,
Хто втратити нічого і не мав,
Хто вбогий духом був,—хто був покірш!
Кого ніхто за вірність не карав.

Хто ж був мудрець великий чи учитель,
Ніс духа скарби до чужих скарбниць,
Хоч повелів Господь наш, Сотворитель:
— Будь сторожем своїх святинь, границь! —

Бо й птиця гнізд від ворога боронить,
А Юда, що за гріш продав Христа,
Умерти мусів, бо життя закони
Стоптав, бо проти Бога він новстав.

І ми тому страждаєм на вигнанні,
Що потоптали ми закон богів:
— Будь вірний правді навіть у стражданні,
Собою будь і серед ворогів! —

Бо в царстві духа доля важить чини:
Нема заплати, де нема заслуг.
І той народ терпить, вмирає, гине,
В котрого сам себе вже зрадив дух.

Ми прагнем волі, щастя і держави,
Та ми не прагнем труду й боротьби;
Лиш піснею себе народ наш славить,
В нас мрія, скарга — зброя душ слабих.

Не чин, а плач — то наша оборона,
Не меч, а плуг все снівся нам у сні,
Тому наш край без рідного закону,
Тому закон дав ворог вітчизні.

Бо ми умієм слухать лиш чужого,
Своїх пророків топчемо в багно,
І кличемо самі варяга злого,
Щоб панував над нами, — як давно.

Ми сильні в бою тільки між собою,
В крамолах, де іде на брата брат;
Як надлетить злий ворог сараною,
Ми вмієм лиш втікати з рідних хат.

І дух наш досі — дух слуги, не пана,
Слуги, що жде лиш на чужий наказ;
Тому наш край — кривава, люта рана,
Тому наш край — руїна раз-у-раз.

Народ у серці носить власну долю,
У власній крові, в жилах, у душі,
В терпіннях наших бачу Божу волю,
Тож я молюся Богу у тиші,

Щоб з мук і з болю, з горя на вигнанні,
Із крови тих, що в тюрмах смерть знайшли
Зродивсь народ новий, що у змаганні
Шукає щастя — так як льви й орли.

Щоб наш народ став вільним будівничим,
Що сам буде дім свій і свій крам,
Як твір найвищий, богочоловічий
На славу Богу й нам, його сиnam.

Втихала буря край ріки Секвани,
Сходило сонце вже над небозвід;
Через вікно глядів кудись гетьманич
З дружиною далеко, ген на Схід! —

Мюнхен 1945.

ЛИСТОПАДОВА НІЧ

Північ. На Марійській вежі
Глухо вдарив дзвін: — Бам! Бам!
Що за дивні вийшли стежі
З Народного Дому брам?

Вчора вмовкли вже гармати
І настав кінець війни,
Тож чому ідуть на чати
Ті бійці, і хто вони?

Ось з'явилися на площах...
Що за мужні лица в них!
О, ті певно розторощать
Ворогів своїх грізних!

Знов зникають в пітьмі ночі
Ті ряди незнаних чет,
Лиш у світлі ламп мигоче
Ржавий кріс, чи то багнет.

Йдуть, ідуть ритмічним кроком,
Мовчаливі, мов німі...
Вдивлені всі бистрим оком
В місто сонне, в місто в тьмі.

В місті глухо, в місті тихо,
Як в могилі тишина,
Але причаїлось лихо!
Тиша та страшна, грізна...

Ось з'явилися біля суду,
Де судили їх братів;
Шепнув хтось: — Судити будуть
Тут гнобителів, катів! —

Знову тихо, глухо знову,
Лиш у Фабриці гудок
Десь озвався і десь розмову
Чути й чийсь далекий крок...

Хтось скривається під муrom?
Під полою скритий кріс?
Хтось зловіщо і понуро
Усміхається, як біс?

— Хто там? — Стій! Стій, бо стріляєм!
Тихо там і тихо тут,
Лиш далеко хтось співає:
— Не дами земі сконд наш руд! —

Далі йдуть борці незнані;
Їх веде юнак-четар:
Станув. Глянув, бо в тумані
Хтось пробіг через базар.

Знов не видно, знов не чути,
Хто, куди, де перебіг...
Віє вітер буйний, лютий
І сліди вкриває сніг...

Тихо. Лиш в старинних вежах
Наполошені сичі
Закричали: — Що за стежа
Будить нас зо сну в ночі?

Вийшли в парк, де лист останній
Впав з зажурених дерев.
Шепнув воїн: — По змаганні
Спочивав тут князь наш — Лев.

— Стій! Спинились сірі чети
І промовив пан четар:
— Хлопці! Ви рішати йдете,
Хто в цім місті володар:

Чи германські заволоки,
Горда шляхта, — чи наш рід?
Вирішіть мечем те, доки
Не настане сонця схід.

Спить спокійно ще наш ворог,
Ми ж, — Данилові сини
Опануймо в бою город —
Серце краю, вітчизни.

Вороття для нас немає!
Чаша горя повна в щерть.
Завтра нас усіх чекає
Або воля, або смерть.

Ходом руш! Багнет в долоні! —
І пішли у бій вони.
Поклонився їм в поклони
Ворог, — голову склонив.

І пішли і здобували
Всі твердині, кожний дім,
Всі казарми, арсенали..
В бою лютім і страшнім.

А як сонце вже сходило,
Дивувалося немов:
З вежі повівала мило
Синьожовта хоругов.

Задзвенів весело рано
Святоюрський, велий дзвін:
— Визволив наш край неждано
Наш Листопадовий Чин! —

Вже від нині і во віки
Вольний буде рідний край,
Наш народе, наш великий,
Встань і волю привитай!

Гляньте ви! Таж вулицями
Рідне військо йде в рядах,
Із веселими піснями
На розкованих устах.

Гляньте ви! Старці і діти
Вибігають, і на сніг
Кидають вояцтву квіти,
І вклоняються до ніг.

Гляньте ви! На їхніх лицах
Радість, усміхи надій!
Все співає, веселиться...
І старі і молоді.

Що за диво!? Там на площі
Рій хлоп'ят, красунь-дівчат
Йде в танок, танок охочий
В превелике свято свят.

Слухайте! Заграли труби,
Бубни вдарили, як грім:
— Відтепер, народе любий
Воля й рівність всім, усім!

Хоч десь чути свисти стрілів,
Хоч десь грає скоростріл,
Та летять вірлята смілі
З рідних міст і рідних сіл...

І стають вже на сторожі
Рідних храмів і святинь...
Хоч і полчища ворожі
Ще за нами йдуть, як тінь.

Вже ніхто в ярмо ніколи
Не заверне нас назад,
Бо вказав нам шлях до волі
Гордий — Перший Листопад.

ВЕСІЛЛЯ

Миколі Степаненкові й його дружині, Галині,
присвячую.

Зле мужчині в самотині,
Хоч і в раю він, а сам.
Тож створю жінку нині,
Щоб дружину мав Адам.

Покладу я в душу жінки
Зло найбільше і добро,
Щоб Адам знав щохвилинки,
Що жєна — його ребро.

Що й він сам — добро і злоба,
Що призначення людей
Божеську прийять подобу,
Гнати зло з сердець, з грудей.

Дам я жінці гострість криці,
Легкість вітру, мотиля,
Хитрість зміїв і лисиці
І наївність немовлят.

Дам я жінці чари рожі
І колючість терня теж,
В розум жінки мудрість вложу
Й дурноту страшну без меж.

Дам їй душу янголину,
Кров страшного сатани,
Жар вулькану в неї вкину,
Холод криг всіх ледяних.

Дам їй плідність скиб землиці,
Мертвість, яловість пустинь,
Кину неба блиск на лиця,
В душу аду кину тінь.

Дам їй в душу сонця проміль
І пекельну тьму їй дам,
Ніжність квітки, силу грому,
Щоб радів, тремтів Адам.

Дам лагідність їй лелії,
Скриті кігті злих пантер,
Добрість мами, чистість мрії,
Бруд багна, калюж, озер.

Дам їй слабість павутиння,
Силу львиці дам їй в дар,
Витривалість у терпіннях,
Щоб несла життя тягар.

Хоч не дам я жінці зброї,
Буде жінка — як лоза.
Та сильніші від куль воїв
Будуть жінки — чар, сльоза.

Жінці щирість дам діточу
І фальшивість злих злодюг,
Віру, вірність дам пророчу
І зрадливість рабських слуг.

Як лише добро у груди,
В серце жінки вложу я,
Адамові скучно буде,
Смутком сповниться земля.

Як лиш зло положу в душу
Жінки, то Адам, мій син
Муку вічну, невсипущу
Буде мати й згине він.

Теж таку жену сотворю,
Щоб в ній був весь світ, життя —
Все, що є в землі і в морю,
В глибині всіх тайн буття,

Щоб Адам мав у дружині
Розкіш, біль пекучих ран,
Як відбиті в вод краплині —
Сонце, хмари й океан. —

Так сказав Господь, і жінку
Для Адама сотворив,
Пекла й раю він частинку
В душу Еви положив.

І тому мужчина прагне
Жінки так, як і життя,
І ніколи він не збагне
Сил, що в жінці клекотять,

І тому, як у хлопчини
Дух і тіло дозріва,
Чує він, що без дружини
Світ — пустиня премертва.

І тоді він мріє, тужить
У безсонну нічку жде;
Він сумний і скорбний дуже,
Доки жінки не знайде.

Як знайде він жінку коху,
Веселиться серце й дух,
Він веде дівча до шлюбу,
Під спів друзів і подруг.

Грає музика невпинна,
Гомонять пісні пісень,
Келихи сповняють вина,
І здається святом день.

У таночку, як в віночку
В'ються гості молоді,
Благословить мати дочку
На житейський шлях тоді.

Музика тоді весільна
Найсолодша із усіх.
Тоді радість і похмілля
Родять жарти, сто утіх.

Із найкращої пшениці
Вносять гостям коровай,
Над чолом тоді дівиці
Все вінок, як май — розмай.

І тоді в серцях, у юних
Новоженців чар небес,
В душах їх незнані струни
Кличуть в світ краси, чудес —

І тоді в душі надії,
Що здійснився найкращий сон
І що сповнилися всі мрії,
Стало щастя край вікон.

Та тоді отець старенький
Має сльози ув очах,
Сльози і на лицях нььки;
В серці втіха, але й страх.

Чує серце материне,
Що дитя вже не дитя,
Що для любої дитини
Почалось тепер життя.

Те життя — грізне, як море,
І прекрасне, як моря;
В нім найбільше щастя й горе,
Хмарні ночі і зоря.

Новоженці в ту хвилину
Серед музики, танків
Відчувають, що людину
Сотворив закон богів

Не на те, щоб жить і вмерти,
А на те, щоб з роду в рід
Передать життя, як жертву,
Що життя завдання — плід.

Тому всміхнені все лица
Дівчини, що йде на шлюб;
Відчува тоді дівиця
В поцілунку хлопця губ,

Що з дівиці буде мати,
Що жена живе на те,
Щоб чоловікові щастя дати,
Все, що грішне і святе.

Щоб знайшов муж у дружині
Все життя — з добром і злом,
Щоб у радості й терпінні
Він співав життю псалом.

Щоб не прагнув він шукати
Щастя у дальних світах,
Бо весь світ він може мати
В жінці, в рідних діточках.

Щоб не вмер, а жив вовіки
У своїх нащадках він,
Щоб любови та опіки
Ждав і внук його і син.

Тож не грає на весіллю
Музика лиш для людей,
Не витає хлібом, сіллю
Батенько лише гостей.

Не співають лиш дівчата
Для веселости, утіх,
Бо весілля — свято свята
В честь житейських сил усіх.

Бо тоді весільні співи,
Тони музики в танку,
То величний гимн для діви,
Що до шлюбу йде в вінку.

То пеан святий, величний
В честь жінок, що з роду в рід
У борні зо смертю, вічний
Передати мають плід.

То величний гимн во славу
Роду людського й життя;
Грайте ж струни на забаву,
Дайте трунків для пиття.

Хай наповниться мій келих
Винами у край, по край;
Буде наш бенкет веселий,
Лиш ти, музико, заграй!

Вип'єм за здоров'я пари
Молодої, щоб жила,
Щоб дав Бог дітей їй в дарі
І без ліку, без числа.

Хоч Адам за Еву втратив
Рай, то в Еві рай знайшов,
Бо мужчина може мати
Рай лиш там, де є любов.

Тож хай з вечора до ранку
Молодь в'ється у танку,
Хай жених свою вибранку
Молоду, палку, п'янку

Поцілує і пригорне,
Бо по шлюбі так і слід.
Гості, ви пісень мажорних
Заспівайте! Многая літ!

и / 0190

Обгортку виконав артист-маляр
Едвард Козак.